

Ю.В. Яковенко

асистент, аспірант

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
вул. Трамвайна, 16, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., 50005, Україна
E-mail: yakovenko@donnuet.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1653-0834>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ГЛОБАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто та узагальнено основні глобальні особливості і наслідки міграційних процесів в тому числі для України. Метою дослідження є встановлення сучасних тенденцій розвитку міграційних процесів, а саме глобальних особливостей та наслідків для України. У процесі дослідження використано методи групування та узагальнення (для представлення основних наслідків міграційних процесів для країн-донорів, країн проміжної дислокації та країн-реципієнтів). Графічний метод використано під час відображення динаміки зміни чисельності емігрантів з України, яким надано перші дозволи на проживання в ЄС з 2009 по 2018 роки. Методи конкретизації та синтезу використано під час визначення основних наслідків міграційних процесів для України. В результаті дослідження було визначено класифікацію країн світу в залежності від напрямів міграційних потоків (країни-донори, країни проміжної дислокації та країни-реципієнти). Визначено перелік найбільших країн-донорів, країн-реципієнтів у світі із зазначенням чисельності мігрантів у цих країнах. Визначено, конкретизовано та згруповано основні наслідки міграційних процесів для країн світу за ступенем їх впливу. Визначено перелік країн, що є найбільшими центрами еміграції для українських громадян (Польща, США, Німеччина, Канада, Чехія). Визначено основні причини збільшення чисельності емігрантів з України у періоді з 2009 по 2012 та з 2012 по 2018 роки. Встановлено та згруповано основні наслідки міграційних процесів для України, як країни-донора людського капіталу, країни проміжної дислокації та країни-реципієнта. Визначено переважання негативних наслідків міграційних процесів для України, як країни-донора людського капіталу, країни проміжної дислокації.

Ключові слова: еміграція, міграційний процес, економічний потенціал, трудовий мігрант, фактор.

JEL Classification: F22, F62, J11, O15.

Постановка проблеми. Населення є рушійною силою, унікальним ресурсом для розвитку будь-якої держави. Від соціально-вікової структури, освітньої кваліфікації залежить розвиток економічної системи країни. Згідно з даними Центру економічної стратегії України за останні 15 років (2002–2017 рр.) 6,3 млн осіб виїхало з України і не повернулося (3 млн виїхало через західний кордон, 3,2 млн осіб – через східний) (Центр економічної стратегії, 2018). У Звіті з міграції спеціальної комісії ООН за 2017 р. зазначено, що 5,9 млн. осіб покинули територію України і наразі знаходяться у статусі трудових мігрантів в інших державах світу (ООН, 2017). Прискорене зростання еміграції громадян спричиняє велику кількість негативних наслідків, основними з яких є зменшення можливостей щодо економічного зростання України, прискорення «старіння нації» та сповільнення процесів відтворення населення. Ці наслідки становлять загрозу економічній безпеці України в довгостроковій перспективі. Проте, доцільно зазначити, що зростання обсягів міграційних потоків є глобальною тенденцією. Згідно з даними Міжнародної організації з міграції станом на кінець 2019 року загальна чисельність міжнародних мігрантів становила 272 мільйони осіб (3,5% світового населення) (МОМ, 2019). Найчисельнішу групу міжнародних міграційних потоків складають трудові мігранти. Так, у період з 2013 по 2017 роки країни з високим рівнем доходу наголошували на незначному зменшенні чисельності трудових мігрантів (з 112,3 млн до 111,2 млн), проте в загальній структурі світових міграційних потоків їх питома вага залишається на рівні 40% (МОМ, 2019). Найбільше зростання чисельності трудових мігрантів спостерігалось у країнах з найвищим середнім рівнем доходу (з 17,5 млн. до 30,5 млн. осіб) (МОМ, 2019). Зважаючи на тенденції зростання міграційних потоків, усі країни світу розробляють короткострокові та довгострокові комплекси дій оперативного реагування на усіх організаційних рівнях. Загальні напрями реалізації комплексних дій реагування на загальносвітові міграційні процеси визначаються у

міграційній політиці країни. Міграційні політики більшості країн світу направлені на стимулювання процесів імміграції іноземних громадян та мінімізації негативного ефекту від еміграції власних громадян до інших країн. Кінцевим результатом впровадження міграційної політики має стати забезпечення пропозиції робочої сили на рівні, достатньому для розвитку економічної системи країни. Особливо актуальним аспект забезпечення необхідною кількістю робочої сили для розвитку економіки є для України.

Інтенсивне зростання еміграції, яке формується впродовж історичного розвитку України, спричиняє необхідність конкретизації основних напрямів та групування реальних і потенційних наслідків міграційних процесів. Виявлення основних позитивних та негативних наслідків міграційних процесів в Україні дозволить сформулювати чітке уявлення щодо розвитку цього явища в майбутньому, здійснити аналітико-прогностичні розрахунки рівня забезпечення кваліфікованими кадрами, що є важливим під час формування довгострокових стратегій зростання економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням впливу міграційних процесів, в глобальному аспекті в тому числі конкретно для України присвячено низку наукових праць. Так, В. Гроссманн акцентує свою увагу на тому як імміграція впливає на інвестиції та продуктивність у країнах-реципієнтах та країнах-донорах міграційних потоків (Grossmann, 2016). Дослідник слушно зазначає, що «імміграція висококваліфікованих робітників приваблює прямі іноземні інвестиції, допомагає фірмам країн-реципієнтів знаходити інвестиційні можливості за кордоном та підвищує дохід на душу населення шляхом підвищення продуктивності праці» (Grossmann, 2016). Варто погодитися з думкою дослідника про те, що «країнам-реципієнтам міграційних потоків під час розроблення міграційної політики слід розглянути вибірково імміграційну політику, яка приваблює висококваліфікованих робітників, супроводжуючись перерозподільними заходами, які приносять користь домогосподарствам з низьким рівнем доходу в країнах-донорах та компенсаційними заходами для цих країн, які втрачають висококваліфікованих мігрантів» (Grossmann, 2016).

Соціально-економічні наслідки міграції працівників сфер науки, техніки, інженерії та математики (STEM), як основних фундаторів інновацій та головний рушій зростання продуктивності праці у країні та, зокрема, у США було досліджено Дж. Пері (Giovanni Peri), К. Ши (Kevin Shih), Чад Спабер (Chad Sparber). Дослідники вважають, що «залучення працівників сфер STEM збільшило загальне зростання продуктивності використання усіх факторів у містах США» (Peri & Shih, & Sparber, 2015). Е. Лоджіані (Elisabetta Lodigiani), досліджуючи напрями та наслідки впливу еміграції на країни світу, акцентує увагу на тому, що «вона може впливати на установи національної країни декількома способами, і її наслідки можуть бути позитивними чи негативними залежно від особливостей емігрантів, країни їх призначення та того, чи підтримують емігранти міцні зв'язки та почуття приналежності до своєї країни, що спонукає їх впливати на політичне становище країн їхнього походження з-за кордону» (Lodigiani, 2016). Доцільно погодитися з думкою дослідника про те, що «загальнодержавні дослідження зазвичай виявляють позитивний вплив еміграції на інституційну якість у країні» (Lodigiani, 2016). Однак, акцентуючи увагу саме на політичному аспекті дослідник слушно зазначає, що «процес демократизації, що здійснюється в країні донорі міграційних потоків саме з-за кордону, може відбуватися лише в тому випадку, якщо приймаюча країна проводить політику, яка дозволяє іммігрантам інтегруватися у суспільство та брати участь у соціально-економічній діяльності, щоб вони могли зрозуміти та дотримуватися нових цінностей та норм, які таким чином можуть бути передані до країни їх походження» (Lodigiani, 2016). Багато дослідників акцентували увагу саме на наслідках міграційних процесів для України. Є.В. Дронь та В.Г. Заньковська акцентують свою увагу на основних тенденціях та наслідках трудової міграції в Україні (Дронь & Заньковська, 2010). Дослідники виокремлюють позитивні та негативні наслідки трудової міграції для країни-реципієнта та країни-донора міграції. Питання перспектив глобальної міграції та України у контексті міграційних процесів досліджувалося І. В. Горбачовою та О. А. Прокопчук. Доцільно погодитися з думкою дослідників, що в Україні поки що не задіяно повною мірою такі важелі регулювання, як створення привабливого ринку праці та умов для гідної зайнятості (Горбачова & Прокопчук, 2019). Разом з тим, наслідками міграційних процесів є високий рівень безробіття за окремими регіонами держави, незбалансована структура спеціальностей на вітчизняному ринку праці та зростання маятникової міграції (Горбачова & Прокопчук, 2019).

Не зважаючи на наявність великої кількості публікацій, проблема впливу міграційних процесів, в глобальному аспекті в тому числі конкретно для України не розкрита повною мірою через вплив різноманітних факторів прямого та опосередкованого характеру та потребує подальшого дослідження.

Мета статті. Метою дослідження є встановлення сучасних тенденцій розвитку міграційних процесів, а саме глобальних особливостей та наслідків для України. Для досягнення визначеної мети необхідно вирішити такі завдання: визначити сучасні напрями та обсяги зовнішніх міграційних потоків; узагальнити класифікацію країн в залежності від напрямів міграційних потоків; визначити наслідки від впливу міграційних процесів для країн світу та України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міграційні процеси є світовим суспільним явищем, яке отримало новий поштовх до розвитку та посилення під впливом процесів інтеграції та глобалізації. У світі існує безліч видів міграції, з яких найпоширенішими є трудова. Міжнародна організація з міграції в залежності від тенденцій міграції групує усі країни світу за трьома основними напрямками: країни-донори (країни походження емігрантів); країни проміжної дислокації (транзитні країни) та країни-реципієнти (країни, що приймають іммігрантів до себе) (МОМ, 2019).

Відповідно до даних ООН, найбільшими країнами-донорами міграційних потоків є Індія (15,6 млн. осіб); Мексика (12,3 млн. осіб); Російська Федерація (10,6 млн. осіб); КНР (9,5 млн. осіб); Сирія (8 млн. осіб); Бангладеш (7,2 млн. осіб); Пакистан (5,9 млн. осіб) (МОМ, 2019).

Найбільшими країнами – реципієнтами є США (51 млн. осіб); Німеччина та Саудівська Аравія (по 13 млн. осіб); Російська Федерація (12 млн. осіб); Великобританія (10 млн. осіб); ОАЕ (9 млн. осіб); Франція, Канада та Австралія (по 8 млн. осіб на кожну країну) (МОМ, 2019).

Зважаючи на те, до якої групи входить та чи інша країна, в залежності від тенденцій міграції, наслідки від міграційних процесів будуть різними. Тому, доцільно узагальнити усі наслідки міграційних процесів для країн-донорів, країн проміжної дислокації та країн-реципієнтів. Класифікація наслідків міграційних процесів для країн-донорів, країн проміжної дислокації та країн-реципієнтів узагальнено у таблицях 1 та 2.

Таблиця 1

Класифікація наслідків міграційних процесів для країн-донорів та країн проміжної дислокації

Країни-донори	
1	2
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. Збільшення прямих іноземних інвестицій в місцеві підприємства (міграція дозволяє емігрантам накопичувати капітал, який потім не тільки збільшує запас фізичного капіталу, але покращує технологію і сприяє підвищенню продуктивності праці на підприємствах у країнах їх походження).</p> <p>2. Зростання рівня доходів місцевих домогосподарств (Грошові перекази є головним мотивом заощаджень, особливо тимчасових мігрантів. Ці заощадження не інвестуються у приймаючу країну, але можуть допомогти накопичити продуктивний капітал у своїй країні. У країнах, де кредитні ринки для фінансування продуктивних інвестицій недостатньо розвинені, грошові перекази можуть сприяти збільшенню кількості студентів, зменшенню дитячої праці та сприянню підприємницькій діяльності).</p>	<p>1. Втрата висококваліфікованих кадрів. (Відтік висококваліфікованих кадрів в країнах, що розвиваються у відповідь на селективну міграційну політику в приймаючих країнах. Така еміграція може суперечити цілям розвитку та може призвести до чистої втрати кваліфікації емігрантів в домашніх країнах).</p> <p>2. Незбалансоване позиціонування країн як «транзитних країн» може мати негативний вплив на внутрішньополітичні баланси та динаміку в цих країнах та її сусідах. (Фінансування міграційного контролю на прикладі ЄС часто доручено органам безпеки, що негативно впливає на ступінь внутрішньої політичної стабільності держав).</p> <p>3. Додаткове навантаження на систему охорони здоров'я країн – транзитерів.</p> <p>4. Посилення контрабандних потоків та корупційних випадків.</p>

Продовження таблиці 1

1	2
Можливості	Загрози
<p>1. Більша кількість емігрантів позитивно впливає на кількість міжнародних банківських позик, що надходять до країни-донора. (Ефект особливо великий, коли емігранти мають високу кваліфікацію, і дві країни мають добрі або ж нейтральні відносини і не мають спільних культурних особливостей, що сприятимуть неповерненню емігрантів додому).</p> <p>2. Можливість залучення додаткових фінансових ресурсів державою-донором (Деякі країни досягли успіху в облігаціях діаспори, наприклад, Індія та Ізраїль. Індія використовує їх для підтримки платіжного балансу, а Ізраїль для фінансування освітніх та інфраструктурних проектів. Міграція пропонує можливість країнам, що розвиваються, виконувати це).</p> <p>3. Можливість зменшити рівень безробіття та зменшити негативні наслідки різкої перебудови економічної системи.</p> <p>4. Міграційні перспективи можуть підвищити стимули людей інвестувати в особисту освіту як засіб максимізації ймовірності еміграції, при припущенні, що вони отримають користь від підвищення зарплати та кращої якості життя в країні-реципієнті.</p> <p>5. Зміна міждержавних політичних відносин (формування спільних міграційних політик та заходів наприклад між ЄС, його країнами-членами та сусідніми країнами).</p> <p>6. Збільшення інвестицій від країн-сусідів та провідних країн світу у спроможність транзитних країн щодо прийому та надання притулку мігрантам.</p>	<p>1. Еміграція може впливати на політичні інститути в країні, через декілька каналів, і може впливати на пропозицію якості державних інститутів, попит на якісне оновлення організації їх роботи, а також взаємодію між ними. (Як показує практичний досвід, люди, які мають більш високий рівень освіти, мають тенденцію до більшої політичної участі та сприяють більшій кількості дискусій про державну політику, ймовірно, еміграція негативно вплине на якість політичних інститутів).</p> <p>2. Можливість впливу на політичний устрій в державі (емігранти можуть підтримувати міцні зв'язки та почуття приналежності до своєї батьківщини, що спонукає їх до «голосу» з-за кордону і таким чином впливати на політичний процес у їхній країні).</p> <p>3. Зміна політичних пріоритетів (наприклад, політичні пріоритети сусідньої країни ЄС у сфері управління міграцією мають враховувати можливості та потреби країн-сусідів. Так, неврахування країнами ЄС економічної імміграції (Лівія, Марокко) та політичної (Сирія) має негативний вплив на загальну внутрішню міграційну політику ЄС, змушує нести додаткові витрати на фінансування утримання іммігрантів та дотаційні витрати країнам-сусідам).</p> <p>4. Надмірний і некритичний акцент на транзитних потоках може негативно впливати на політичні та економічні відносини з більш віддаленими (і зазвичай біднішими) країнами.</p>

Джерело: побудовано за даними (COMPAS, 2019; Grossmann, 2016; Eurostat, 2019; Lodigiani, 2016; MOM, 2019; Peri & Shih, & Sparber, 2015).

Таблиця 2

Класифікація наслідків міграційних процесів для країн-реципієнтів

Країни-реципієнти	
1	2
Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1. Патентна діяльність, інновації та продуктивність. (Опитування випускників коледжів США пропонує докази щодо патентної поведінки іммігрантів та мешканців, що народилися у цій країні. Випускники-іммігранти на один відсотковий пункт частіше (ймовірність 1,9%), ніж вихідні випускники (ймовірність 0,9%) отримати патент).</p> <p>2. Збільшення частки вчених-інженерів та інженерів у робочому населенні на один відсотковий пункт збільшує середню тижневу заробітну плату освічених працівників коледжів на 8–11% а мігранти – освічені працівники майже на 4%.</p> <p>3. Оптимальний ступінь різноманітності населення врівноважує позитивну взаємодоповнюваність у виробництві між робочими іммігрантами та місцевими мешканцями, яка виникає через обмін різними навичками, які пов'язані з різним культурним походженням.</p>	<p>1. Культурне різноманіття призводить до етнічної роздробленості та етнічних конфліктів, що може бути особливо негативним в країнах, що розвиваються.</p> <p>2. Імміграція також впливає на витрати на житло. (Спричиняючи зростання попиту на житло та житлові інвестиції, через обмежене районування, імміграційні процеси можуть призвести до збільшення вартості житла, що перешкоджає інтеграції іммігрантів та створює додаткові соціальні невдоволення).</p> <p>3. Тимчасові іммігранти мають менше стимулів до вивчення мови приймаючої країни, що є перешкодою для покращення їхніх перспектив заробітку з часом та інтеграції у суспільство.</p>

Продовження таблиці 2

1	2
4. Імміграція також впливає на витрати на житло. (На місцевому рівні ціни на житло можуть знизитися, якщо іммігранти з низьким рівнем доходу винаймають житло у бідних кварталах і тим самим сприятимуть переселенню осіб, які отримують більш високі доходи до більш багатих кварталів. Оскільки це підвищує ціни на житло в багатих районах, імміграція призводить до підвищення цін на житло за рахунок збільшення загального попиту на житлові послуги. Більш високий попит на житло також призводить до збільшення інвестицій у житлове будівництво).	
Можливості	Загрози
<p>1. Виявлення напрямів іноземного інвестування (Іммігранти можуть надати достовірну інформацію про підприємства та компанії, що функціонують в країні їх походження, що, як правило, розширює географію співпраці підприємств країн центрів імміграції щодо інвестування в бізнес-підприємства зарубіжних країн).</p> <p>2. Висококваліфіковані іммігранти можуть активно сприяти створенню міжнародних ділових мереж.</p> <p>3. Висококваліфіковані іммігранти з науковими, інженерними та іншими професійними навичками можуть сприяти технологічним удосконаленням у приймаючих країнах.</p>	<p>1. Іммігранти в країнах-реципієнтах заощаджують свої гроші, і більшу частину з них, використовуючи депозитний рахунок або нелегальні канали транспортування, надсилають до країни їх походження.</p> <p>2. Відсутність стимулів для підприємств країни-реципієнта щодо поліпшення умов праці.</p> <p>3. Соціальний демпінг та прихований ринок праці.</p>

Джерело: побудовано за даними (COMPAS, 2019; Grossmann, 2016; Eurostat, 2019; Lodigiani, 2016; MOM, 2019; Peri & Shih, & Sparber, 2015).

Таким чином, проаналізувавши основні наслідки міграційних процесів для країн-донорів, країн проміжної дислокації та країн-реципієнтів доцільно зробити попередній висновок, що ці наслідки є достатньо різноманітними. Так, для країн-донорів міграційні процеси спричиняють позитивні та негативні наслідки соціально-економічного та демографічного характеру. Проте, зважаючи на необхідність економічного зростання країн-донорів, процеси еміграції мають позитивні наслідки лише в короткостроковому періоді на противагу негативним, які є довгостроковими. Для країн проміжної дислокації світові міграційні процеси будуть мати переважно негативні наслідки соціального, економічного та демографічного характеру. Позитивні наслідки міграційних процесів для країн проміжної дислокації є переважно політичного характеру та сприяють міждержавній кооперації. Для країн-реципієнтів міграційні процеси спричиняють позитивні наслідки економічного та демографічного характеру. Крім того висока ймовірність виникнення і загострення негативних наслідків соціального та історично-культурного характеру.

У світовому міграційному русі населення Україна є країною-донором, тобто країною, що формує трудові ресурси для інших країн. Така тенденція формувалася і продовжує існувати впродовж багатьох років незалежності України під впливом низки факторів. Ключовими факторами, що впливають на обсяг міграційних потоків в Україні, є фактори економічного, політичного, соціального характеру. Окреслення цих факторів, а також оцінка масштабів зовнішньої міграції є ключовими для визначення основних наслідків міграційних процесів для України. Здійснення поточної оцінки масштабів міграційних процесів є досить складним процесом, оскільки наразі в Україні відсутня єдина уніфікована інформаційна база щодо напрямів, обсягів та соціально-вікової структури мігрантів. Тому аналіз обсягів і напрямів еміграційних потоків з України можливо здійснити з використанням інформаційних даних міжнародних організацій, українських державних виконавчих органів та спеціалізованих аналітичних агентств.

Одним з найбільш достовірних інформаційних ресурсів що відображає потоки емігрантів з України, є Європейська статистика (Eurostat). Тому для визначення динаміки розвитку

еміграційних потоків українських громадян з метою постійного проживання у країнах ЄС проаналізовано дані Євростату за 2009 – 2018 роки. Дані щодо громадян України, яким надано перші дозволи на проживання в ЄС, наведено на рис. 1.

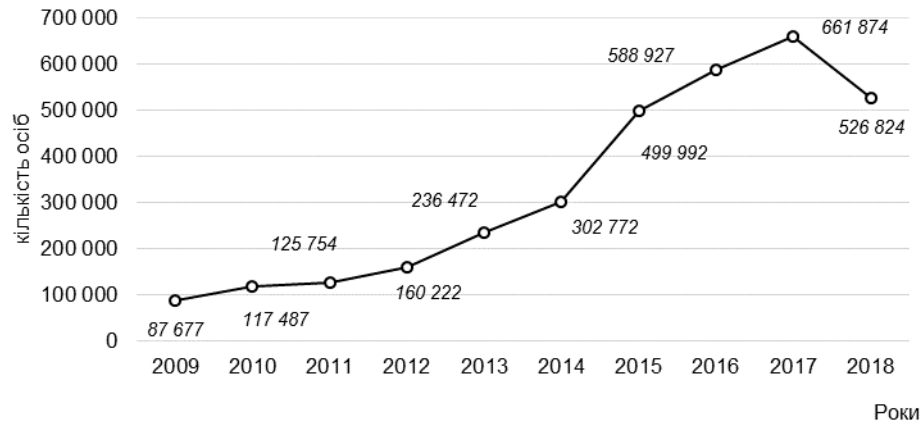

Рис.1. Динаміка зміни чисельності емігрантів з України, яким надано перші дозволи на проживання в ЄС з 2009 по 2018 роки

Джерело: побудовано за даними (Eurostat, 2019).

Таким чином впродовж досліджуваного періоду спостерігається загальне зростання їх чисельності в середньому на 24,33 % щорічно. У період з 2009 по 2012 роки спостерігається поступове щорічне зростання чисельності емігрантів з України, яким надано перші дозволи на проживання в ЄС на 83 %. Основними причинами збільшення чисельності емігрантів у період з 2009 по 2012 роки стали: нестабільність економічного становища, світова економічна криза 2008-2009 років, що спричинила скорочення купівельної спроможності громадян, політичні коливання в державі і переорієнтація зовнішнього політичного вектору України, можливість більш успішної реалізації української молоді за кордоном, як кваліфікованих спеціалістів, можливість щодо покращення соціально-побутових умов життя за рахунок кращого соціального забезпечення.

У період з 2013 по 2017 роки спостерігається тенденція до прискореного зростання чисельності емігрантів з України, яким надано дозволи на роботу в ЄС на 179,89 % протягом всього періоду. Основними причинами збільшення чисельності емігрантів протягом 2013 - 2017 років стали такі фактори, як політична нестабільність, зовнішня військова агресія, яка призвела до анексії Кримського півострову та початку бойових дій на Сході України, девальвація національної валюти України, спад економічного потенціалу в країні. У 2018 році порівняно з 2017 роком спостерігається тенденція до зменшення чисельності емігрантів з України, яким надано дозволи на роботу в ЄС на 20,40 %. Основними причинами зменшення чисельності емігрантів у період з 2017 по 2018 роки стали такі фактори, як стабілізація економічного становища в Україні та посилення вимог у нормативно-правових актах ЄС щодо осіб, які мають бажання отримати дозволи на роботу.

Згідно з даними Соціологічної групи «Рейтинг», найчастіше серед країн, в яких би хотіли працювати респонденти, що висловили бажання отримати роботу за кордоном, назвали Німеччину (37%) (Рейтинг, 2019). У Польщі хотіли б працювати 26%, США – 22%, Канаді – 21%, Чехії – 16%, Італії – 15%, Великобританії – 14%, Франції або Швеції – по 12%, Ізраїлі – 11%, Іспанії – 9%, Нідерландах – 7%, Росії – 6%. В інших країнах хотіли б працювати менше 5% опитаних (Рейтинг, 2019).

Варто зазначити, що міграція як соціально-економічна категорія не може бути оцінена тільки як суто позитивне чи негативне явище. Враховуючи це, доцільним є виокремлення позитивних та негативних наслідків міграції в Україні. Усі наслідки міграційних процесів для України як країни-донора, країни проміжної дислокації та країни-реципієнта узагальнено у таблиці 3.

Таблиця 3

Наслідки міграційних процесів для України

Україна як країна-донор трудових ресурсів	
1	2
Позитивні	Негативні
<p>1) зростання матеріального становища громадян та домогосподарств, що працюють за кордоном;</p> <p>2) перейняття основ європейських цінностей та принципів існування європейського суспільства, з наступним їх інтегруванням в українське суспільство;</p> <p>3) вивчення нових підходів до організації виробничого процесу та можливостей щодо застосування нових технологій;</p> <p>4) зменшення рівня безробіття серед українських трудових ресурсів і, як наслідок, соціальної напруги;</p> <p>5) формування фінансових ресурсів, які інвестуються емігрантами в економіку України;</p> <p>6) створення передумов для розвитку мікропідприємництва.</p>	<p>1) дефіцит та невідповідності на ринку праці, що спричинений щорічним відтоком людського населення та кваліфікованих кадрів, що складають основу трудового потенціалу;</p> <p>2) втрата інтелектуального капіталу, що спричиняє суттєве уповільнення науково-технічного розвитку держави та зменшення потенційної конкурентоспроможності української продукції на світових ринках;</p> <p>3) втрата кваліфікаційно-професійного рівня мігрантів з України, що виконують низькокваліфіковану роботу не за профілем освіти та здобутими професійними навичками;</p> <p>4) зменшення обсягів нарахувань на заробітну плату і, як наслідок, зменшення фактичної кількості податкових надходжень та відрахувань до фонду соціального страхування;</p> <p>5) зростання соціальної напруги, а саме відносин у родині мігрантів, коли один з членів сім'ї досить довгий час працює за кордоном;</p> <p>6) наявність дискримінаційних прецедентів та надмірної експлуатації українських трудових мігрантів за кордоном;</p> <p>7) відсутність зворотнього ефекту від інвестування держави у формування молодих кваліфікованих кадрів та наукового персоналу;</p> <p>8) прискорення процесів «старіння нації» та сповільнення процесів його відтворення;</p> <p>9) підвищення рівня злочинності серед населення, зокрема дитячої;</p> <p>10) проблема щодо розрахунку пенсійного стажу мігрантів та виплати пенсійного забезпечення;</p> <p>11) стримування розвитку економічного потенціалу України у зв'язку з браком або відсутністю необхідного рівня забезпеченості кваліфікованими кадрами;</p> <p>12) розвиток нелегальної міграції;</p> <p>13) формування тіньового інвестиційного капіталу, який перенаправляється трудовими емігрантами до України;</p> <p>14) зростання плинності кадрів на підприємствах великого та середнього бізнесу;</p> <p>15) втрата національної самосвідомості емігрантів з України.</p>
Україна як країна проміжної дислокації	
Позитивні	Негативні
<p>1) посилення політичної співпраці з ЄС щодо провадження спільної політики у сфері транскордонної міграції;</p> <p>2) можливість отримати додаткові фінансові та інвестиційні ресурси від ЄС та міжнародних фінансових інституцій для модернізації органів прикордонного, митного контролю, пунктів перетину кордону;</p> <p>3) можливість затвердження спрощеної процедури легалізації мігрантів з метою підвищення пропозиції робочої сили на ринку праці.</p>	<p>1) посилення ймовірності виникнення корупційних відносин між представниками органів прикордонного, митного контролю та «транзитними мігрантами»;</p> <p>2) посилення криміногенної ситуації у прикордонних областях України;</p> <p>3) додаткове навантаження на систему охорони здоров'я та систему освіти в Україні;</p> <p>4) виникнення додаткових фінансових витрат на забезпечення належної роботи у сфері обліку та контролю за обсягами та темпами міграції;</p> <p>5) соціальна напруга у прикордонних областях України в наслідок відмінностей етнічного, культурного та релігійного характеру.</p>

Продовження таблиці 3

Україна як країна-реципієнт трудових ресурсів	
Позитивні	Негативні
1) залучення кваліфікованих кадрів; 2) покриття дефіциту на попит низькокваліфікованої робочої сили; 3) залучення інвестиційних потоків іноземних громадян, зокрема для здобуття освіти, ведення підприємницької діяльності; 4) розширення чисельності споживачів українських товарів та послуг; 5) популяризація політичного іміджу країни; 6) забезпечення фінансування податкової системи; 7) збільшення відрахування до фондів соціального страхування у випадку офіційного працевлаштування іммігрантів; 8) збільшення виробничого та економічного потенціалу країни.	1) підвищення соціальної напруги у суспільстві; 2) відтік фінансових ресурсів, які витрачаються українськими підприємствами на виплату заробітних плат іммігрантам; 3) посилення контрольної функції держави для регулювання законності дій та переміщень іммігрантів на території країни; 4) посилення конкуренції на ринку праці.

Джерело: авторська розробка

Висновки. Таким чином, в ході проведення дослідження було визначено, що інтенсивність еміграційних процесів в Україні має тенденцію до стійкого зростання; виокремлено основні глобальні особливості і наслідки міграційних процесів для України як держави-донора та держави-реципієнта; визначено, що негативні наслідки міграційних процесів в Україні переважають позитивні; визначено, що основними центрами міграції українських громадян є Німеччина, Польща, США, Канада, Чехія. Отримані результати можуть бути основою для подальших досліджень в області демографії, формування перспективних планів розвитку економічних районів та національної економіки України. Окрім того подальшого дослідження потребує саме аналітико-прогностичне оцінювання позитивних та негативних наслідків міграційних процесів для всіх країн світу в тому числі України.

Література

- Скільки українців поїхало за кордон і що державі з цим робити. *Центр економічної стратегії*. 2018. 50 с. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Migration-note.pdf>.
- International migration report high lights. *Організація Об'єднаних Націй (ООН)*. 2017 URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf.
- International migration report high lights. *Міжнародна організація з міграції (МОМ)*. 2019 URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/wmr_2020.pdf.
- Grossmann V. How immigration affects investment and productivity in host and home countries. *IZA World of Labor*. 2016. URL: <https://wol.iza.org/articles/how-immigration-affects-investment-and-productivity-in-host-and-home-countries>.
- Peri, G., Shih, K., Sparber, C. STEM workers, H-1B visas, and productivity in US cities. *Journal of Labor Economics*. 2015. P. 225–255.
- Lodigiani E. The effect of emigration on home-country political institutions. *IZA World of Labor*. 2016. URL: <https://wol.iza.org/articles/effect-of-emigration-on-home-country-political-institutions/long>.
- Дронь Є.В., Заньковська В.Г. Трудова міграція в Україні: тенденції та наслідки. *Буковинський університет, збірник наукових праць «Економічні науки»*. 2010. Вип. 6. С. 2-7.
- Горбачова І. В., Прокопчук О. А. Перспективи глобальної міграції та Україна. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 24, ч. 1. С. 100–106.
- Transit, Migration and Politics Trends and Constructions on the Fringes of Europe. COMPAS, School of Anthropology, University of Oxford. 2019. URL: https://www.compas.ox.ac.uk/wp-content/uploads/ER-2008-Transit_Migration_Trends_Fringes_IMISCOE.pdf.

10. Residence permits for non-EU citizens. *Eurostat*. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/publications/statistical-reports>.

11. Динаміка міграційних настроїв українців. Рейтинг: соціологічна група. 2019. URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_migracionnyh_nastroeniy_ukraincev.html.

References

1. Center for Economic Strategy (2018). How many Ukrainians have gone abroad and what the state has to do with it. Retrieved from <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Migration-note.pdf>. (in Ukrainian)
2. United Nations. (2017). International migration report high lights. Retrieved from https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf.
3. International Organization for Migration. (2019). International migration report high lights. Retrieved from https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/wmr_2020.pdf
4. Grossmann, V. (2016). How immigration affects investment and productivity in host and home countries. *IZA World of Labor*. Retrieved from <https://wol.iza.org/articles/how-immigration-affects-investment-and-productivity-in-host-and-home-countries>.
5. Peri, G., Shih, K., Sparber, C. (2015). STEM workers, H-1B visas, and productivity in US cities. *Journal of Labor Economics*, 225-255.
6. Lodigiani, E. (2016). The effect of emigration on home-country political institutions. *IZA World of Labor*. Retrieved from <https://wol.iza.org/articles/effect-of-emigration-on-home-country-political-institutions/long>.
7. Dron, E.V., Zankovskaya, V.G. (2010). Labor migration in Ukraine: trends and consequences. *University of Bukovina, collection of scientific works «Economic Sciences»*, 6, 2-7. (in Ukrainian)
8. Gorbachova, I.V., Prokopchuk, O.A. (2019). Global migration prospects and Ukraine. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*, 24(1), 100-106. (in Ukrainian)
9. Transit, Migration and Politics Trends and Constructions on the Fringes of Europe. COMPAS, School of Anthropology, University of Oxford. 2019. Retrieved from https://www.compas.ox.ac.uk/wp-content/uploads/ER-2008-Transit_Migration_Trends_Fringes_IMISCOE.pdf.
10. Eurostat. (2019). Residence permits for non-EU citizens. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/publications/statistical-reports>.
11. Рейтинг (2019). Dynamics of migration moods of Ukrainians. Retrieved from http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_migracionnyh_nastroeniy_ukraincev.html. (in Ukrainian)

Uyrii Yakovenko

Assistant, Postgraduate student

Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky
16 Tramvaina Str., 50005, Kryvii Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine

E-mail: yakovenko@donnuet.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1653-0834>

CURRENT TENDENCIES OF MIGRATION PROCESS DEVELOPMENT: GLOBAL FEATURES AND IMPLICATIONS FOR UKRAINE

The article considers and summarizes the main global features and consequences of migration processes, including Ukraine. The purpose of the article is to establishing current trends in the development of migration processes, namely the global features and consequences for Ukraine. The grouping and generalization methods are used in the article (to represent the main effects of migration processes for donor countries, intermediate countries and recipient countries). The graphic method is applied to reflect the dynamics of changes in the number of emigrants from Ukraine, who were granted the first residence permits in the EU from 2009 to 2018. Methods of concretization and synthesis were used in determining the main consequences of migration processes for Ukraine. As a result of the research, the classification of world countries depending on the directions of migration flows (donor countries, countries of intermediate location and recipient countries) was determined. The list of the largest donor countries, recipient countries in the world with the indication of the number of migrants in these countries was determined. The main consequences of migration processes for world countries were determined, concretized and grouped according to the degree of their influence. The list of countries that are the largest centers of emigration for Ukrainian citizens (Poland, USA, Germany, Canada, Czech Republic) was determined. The main reasons for the increase in the number of emigrants from Ukraine in the

periods from 2009 to 2012 and from 2012 to 2018 have been identified. The main consequences of migration processes for Ukraine, as a country-donor of human capital, a country of intermediate location and a recipient country, have been identified and grouped. The predominance of negative consequences of migration processes for Ukraine, as a donor country of human capital, a country of intermediate location, have been determined.

Keywords: emigration, migration process, economic potential, labor migrant, factor.

JEL Classification: F22, F62, J11, O15.

Ю.В. Яковенко

асистент, аспірант

Донецкий национальный университет экономики и торговли

имени Михаила Туган-Барановского

ул. Трамвайная, 16, г. Кривой Рог, Днепропетровская обл., 50005, Украина

E-mail: yakovenko@donnuet.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1653-0834>

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ: ГЛОБАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ И ПОСЛЕДСТВИЯ ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены и обобщены основные глобальные особенности и последствия миграционных процессов в том числе для Украины. Целью исследования является установление современных тенденций развития миграционных процессов, а именно глобальных особенностей и последствий для Украины. В процессе исследования использованы методы группировки и обобщения (для представления основных последствий миграционных процессов для стран-доноров, стран промежуточной дислокации и стран-реципиентов). Графический метод использован при отображении динамики изменения численности эмигрантов из Украины, которым предоставлено первые разрешения на проживание в ЕС с 2009 по 2018 годы. Методы конкретизации и синтеза использованы при определении основных последствий миграционных процессов для Украины. В результате исследования была определена классификация стран мира в зависимости от направлений миграционных потоков (страны-доноры, страны промежуточной дислокации и страны-реципиенты). Определен перечень крупнейших стран-доноров, стран-реципиентов в мире с указанием численности мигрантов в этих странах. Определены, конкретизированы и сгруппированы основные последствия миграционных процессов для стран мира по степени их влияния. Определен перечень стран, являющихся крупнейшими центрами эмиграции для украинских граждан (Польша, США, Германия, Канада, Чехия). Определены основные причины увеличения численности эмигрантов из Украины в периоды с 2009 по 2012 и с 2012 по 2018 годы. Установлены и сгруппированы основные последствия миграционных процессов для Украины, как страны-донора человеческого капитала, страны промежуточной дислокации и страны-реципиента. Определено преобладание негативных последствий миграционных процессов для Украины, как страны-донора человеческого капитала, страны промежуточной дислокации.

Ключевые слова: эмиграция, миграционный процесс, экономический потенциал, трудовой мигрант, фактор.

JEL Classification: F22, F62, J11, O15.